

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Ватан Юлії Павлівни

«Психологічні особливості актуалізації

метакогнітивного потенціалу особистості»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань

05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Останнім часом все більшу увагу науковців привертає проблема психологічних ресурсів та особистісного потенціалу, що постає в контексті досліджень особистості, оформлюючись поступово в самостійний напрям із власним категоріально-понятійним апаратом, системою конструктів та сформованими уявленнями про особливості їх розвитку та розкриття. Можна констатувати, що категорія потенціалу стає в один ряд із центральними поняттями психологічної науки. Актуальність вказаної проблематики визначається не лише її важливою роллю у забезпеченні життєдіяльності людини у складних, а іноді й екстремальних життєвих та професійних умовах, але також і необхідністю встановлення її значенням в процесі саморозвитку та самоздійснення особистості.

У розглянутій роботі одним із проявів потенціалу особистості вважається метакогнітивний потенціал, що поєднує сукупність можливостей та здібностей, які забезпечують здатність людини до моніторингу та управління власними когнітивними процесами. Дослідження особливостей розвитку та актуалізації потенційних можливостей здобувачів вищої освіти у сфері регулювання власної пізнавальної діяльності є важливим не лише для сприяння підвищенню академічної успішності, але й також для розуміння становлення особистості в цілому.

Доречно зауважити, що обрана дисертанткою проблема вивчення психологічних особливостей розкриття метакогнітивного потенціалу належить до пріоритетних напрямків зарубіжних досліджень в галузі педагогічної

психології та психології розвитку, а також в останні десятиріччя постас предметом інтересу вітчизняних науковців.

Аналізуючи дисертаційну роботу, можна зазначити, що дисертантка досить ґрунтовно, виважено, у чіткій логічній послідовності розкриває теоретичні позиції, які стали підґрунтям до подальшого дослідження. Теоретична база дослідження з проблеми метакогніцій базується на розгляді змісту понять: «метاپізнання», «метакогнітивні процеси», «потенціал», «психічна регуляція», «метакогнітивна активність».

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленні психологічного змісту понять метакогнітивного потенціалу та метакогнітивної активності, визначенні предикторів розкриття метакогнітивного потенціалу.

Практична значущість результатів полягає у тому, що знання про визначені особливості актуалізації метакогнітивного потенціалу можуть бути використані практичними психологами закладів освіти при розробці корекційних програм та тренінгових занять.

Дослідження вирізняється логічністю структурування і аргументованою переконливістю матеріалу, послідовністю висновків, які мають цілком науковий характер. Науковий апарат дослідження визначено чітко і коректно. Реалізації поставленої мети та завдань сприяв обґрунтований вибір наукових підходів і підбір адекватного психодіагностичного інструментарію, що дозволив розкрити специфіку досліджуваних феноменів.

Зміст першого розділу дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади дослідження метакогнітивного потенціалу особистості» висвітлює сучасний стан проблеми вивчення метакогніцій, надає системний та комплексний аналіз наукових джерел, присвячених їх дослідженню. В ньому надаються результати систематизації уявлень про метакогнітивні процеси, визначаються їх специфічні риси, вказується на їх місце серед інших психічних процесів. Опираючись на дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, авторці вдалося осмислити сутність метакогнітивної активності як прояву метакогнітивного потенціалу та запропонувати її структуру. Дисертантка

продемонструвала вміння здійснювати науковий аналіз та узагальнювати отримані результати, формувати теоретичні висновки та практичні пропозиції.

У другому розділі «Організація емпіричного дослідження психологічних особливостей актуалізації метакогнітивного потенціалу особистості» обгрунтовано вибір сукупності методів дослідження, що орієнтовані на досягнення мети і вирішення поставлених завдань, представлена доцільність їх використання; розкрито специфіку організації дослідження та його етапи. Значну увагу приділено розгляду методологічних проблем дослідження метакогнітивних процесів та опису шляхів їх подолання. Запропоновано авторську методику вивчення метакогнітивної активності. Описано процес її розробки, надано інформацію стосовно її основних психометричних параметрів.

Третій розділ «Аналіз результатів емпіричного дослідження психологічних особливостей актуалізації метакогнітивного потенціалу» присвячений опису, аналізу та інтерпретації отриманих даних. Дисертанткою ретельно проаналізовано систему взаємозв'язків між метакогнітивною активністю та спектром рис особистості. Доведено, що прояви метакогнітивної активності пов'язані з суб'єктністю, що розкривається через такі властивості, як: автономність, цілісність, креативність, опосередкованість тощо. Визначено взаємозв'язки між метакогнітивною активністю та системною рефлексією та на основі цього проаналізовано роль рефлексії у здійсненні метакогнітивних процесів. Встановлено зв'язок метакогнітивної активності з навчальною мотивацією.

Виявлені взаємозв'язки мають значення як для психологічної діагностики, так і для корекційно-розвивальної роботи, оскільки, з одного боку, дозволяють передбачити певні особливості проявів метакогнітивної активності основі наявності інших особистісних рис, а з іншого – забезпечують можливості актуалізації метакогнітивного потенціалу через розвиток цих властивостей.

Наукову цінність також мають описані психологічні профілі осіб з високим та низьким рівнем метакогнітивної активності.

Висновки роботи сформульовано чітко та лаконічно, в них представлені загальні досягнення авторки дисертації та її внесок у розв'язання поставленої в дослідженні проблеми. Попри високий науково-теоретичний рівень аналізованого дослідження, варто зазначити, що певні його аспекти є дискусійними та потребують уточнення. Зупинимося на цих аспектах більш докладно.

1. Метакогнітивна активність як форма прояву метакогнітивного потенціалу в роботі визначається через категорію діяльності, проте не досить зрозумілим є, чи ототожнюються авторкою ці поняття. На нашу думку, необхідним є їхнє більш чітке визначення.

2. У першому розділі дисертанткою розглянуто психологічні особливості, які можуть бути пов'язаними з проявами метакогнітивної активності. Значну увагу приділено розгляду ролі особистісної сфери в актуалізації метакогнітивного потенціалу, проте, як можна побачити, висвітлено лише певні аспекти цієї сфери. Поза увагою залишаються, наприклад, цінності та ціннісні орієнтації особистості, які також можуть чинити вплив на розкриття метакогнітивного потенціалу. Вибір певних властивостей особистості для дослідження потребує більш детального обґрунтування.

3. У дисертації використовується досить широке коло термінів, що позначають різні прояви метакогнітивної сфери особистості: метакогніції, метапізнання, метакогнітивні процеси, метакогнітивні знання, метакогнітивна активність. У працях деяких авторів поняття «метакогнітивна активність» та «метакогнітивні процеси» використовуються як синонімічні. Дисертанткою вони застосовуються як такі, що позначають різні явища, проте їх розмежуванню в роботі не приділено достатньої уваги.

4. У першому розділі надається інформація про дослідження зарубіжних вчених, спрямовані на вивчення метакогніцій в окремих галузях знань, та вказується на їх загальні та відмінні риси в цих галузях. У другому розділі при

описі вибірки дослідження вказується на те, що випробовувані належать до представників гуманітарних наук. Обрання такої вибірки дослідження потребує більшої аргументованості.

5. У роботі зустрічаються орфографічні, граматичні, стилістичні огріхи й технічні неточності.

Висловлені зауваження не знижують наукової цінності та суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження Ватан Юлії Павлівни.

Дисертація «Психологічні особливості актуалізації метакогнітивного потенціалу особистості» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають теоретичне та практичне значення. Дослідження реалізовано на високому теоретико-методологічному та емпіричному рівнях, поставлені мета та завдання знайшли своє розв'язання та відображення у загальних висновках.

Робота повністю відповідає вимогам п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 року, та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року, а її авторка, Ватан Юлія Павлівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувачка кафедри психології
та педагогіки Харківської державної
академії культури

Володимир

Анастасія БОЛЬШАКОВА

